

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA DI SẢN VĂN HÓA**

ĐỖ THỊ MINH THƯ

**TÌM HIỂU LỄ HỘI ĐÌNH LÀNG ĐỒNG KỶ
(PHƯỜNG ĐỒNG KỶ, THỊ XÃ TỪ SƠN, TỈNH BẮC NINH)**

**KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP
NGÀNH BẢO TÀNG HỌC**

Mã số : 52320305

Người hướng dẫn: **TS. NGUYỄN SỸ TOẢN**

HÀ NỘI - 2015

LỜI CẢM ƠN

Em xin chân thành gửi lời cảm ơn đến tất cả các cơ quan, quý cấp, các tổ chức, các tập thể đã tạo điều kiện thuận lợi, tận tình giúp đỡ, động viên, góp ý và chỉ bảo tận tình để em có thể hoàn thành bài khóa luận này.

Về phía các cơ quan, quý cấp, tổ chức, tập thể xin cảm ơn: BQL di tích Bắc Ninh; UBND phường Đồng Kỵ; các cụ trong Ban di tích, Ban khánh tiết phường Đồng Kỵ, thị xã Từ Sơn, tỉnh Bắc Ninh; Thư viện Quốc gia Việt Nam, Thư viện trường Đại học Văn hóa Hà Nội; Khoa Di sản văn hóa; Tập thể lớp Đại học Di sản Văn hóa 31B.

Về phía cá nhân xin cảm ơn: Em xin gửi lời cảm ơn chân thành và sâu sắc nhất tới TS. Nguyễn Sỹ Toàn- Người đã trực tiếp hướng dẫn khoa học, giúp đỡ và chỉ bảo cho em từ khi xác định đề tài, xây dựng đề cương cho tới khi hoàn thiện bài khóa luận. Ngoài ra, xin cảm ơn ông Dương Văn Canh- Chủ tịch UBND phường Đồng Kỵ- Trưởng BTC lễ hội, cụ từ đình Dương Đình Thìn, cụ từ đền Vũ Minh Trang, Trụ trì chùa Đồng Kỵ Đại Đức Thích Thanh Anh đã cung cấp tư liệu và tạo điều kiện thuận lợi để em tiếp cận, khảo sát lễ hội và cụm di tích làng Đồng Kỵ.

Là một sinh viên năm thứ tư, chưa có thời gian được tiếp xúc nhiều với thực tế, kiến thức của bản thân còn nhiều hạn chế, trong khuôn khổ thời gian có hạn nên khóa luận không tránh khỏi những thiếu sót và hạn chế. Kính mong các thầy cô giáo cùng bạn bè quan tâm, đóng góp ý kiến, chỉ bảo kiến thức để bản khóa luận này được hoàn thiện hơn nữa.

Một lần nữa em xin trân trọng cảm ơn!

Hà Nội, ngày tháng năm 2015

Đỗ Thị Minh Thư

MỤC LỤC

DANH MỤC BẢNG CHỮ VIẾT TẮT	2
MỤC LỤC	3
PHẦN MỞ ĐẦU.....	5
Chương 1	12
TỔNG QUAN VỀ LÀNG ĐỒNG KỶ, PHƯỜNG ĐỒNG KỶ,.....	12
THỊ XÃ TỪ SƠN, TỈNH BẮC NINH	12
1.1. Vị trí địa lý và đặc điểm tự nhiên	12
1.1.1. Vị trí địa lý.....	12
1.1.2. Đặc điểm tự nhiên.....	13
1.2. Điều kiện kinh tế xã hội	14
1.2.1. Đặc điểm dân cư	14
1.2.2. Đời sống kinh tế.....	15
1.3. Truyền thống văn hóa, cách mạng	18
1.3.1. Di tích lịch sử văn hóa	18
1.3.2. Phong tục tập quán làng Đồng Kỵ.....	25
1.3.3. Truyền thống đấu tranh cách mạng.....	31
1.4. Đôi nét về lịch sử hình thành làng Đồng Kỵ	32
Chương 2	35
LỄ HỘI ĐÌNH LÀNG ĐỒNG KỶ	35
2.1. Lễ hội và nguồn gốc của lễ hội đình làng Đồng Kỵ	35
2.1.1. Tổng quan về lễ hội dân gian Việt Nam	35
2.1.2. Nguồn gốc, bản chất lễ hội đình làng Đồng Kỵ.....	41
2.2. Diễn trình lễ hội đình làng Đồng Kỵ	47
2.2.1. Thời gian, không gian tổ chức lễ hội	47
2.2.1.2. Không gian tổ chức lễ hội	48
2.2.2. Quá trình chuẩn bị lễ hội.....	49
2.2.3. Các nghi thức, nghi lễ chính của lễ hội.....	54
2.2.3.2. Đám rước trong lễ hội	60
2.2.4. Trò chơi, trò diễn trong lễ hội.....	65
2.3. Nhận diện sự biến đổi trong lễ hội đình làng Đồng Kỵ.....	74
Chương 3	82
BẢO TỒN, GIỮ GÌN VÀ PHÁT HUY NHỮNG GIÁ TRỊ	82
CỦA LỄ HỘI ĐÌNH LÀNG ĐỒNG KỶ.....	82
3.1. Giá trị của lễ hội dân gian làng Đồng Kỵ.....	82

3.1.1. Giá trị văn hóa.....	82
3.1.2. Giá trị xã hội	87
3.1.3. Giá trị lịch sử	89
3.2. Định hướng cơ bản nhằm bảo tồn, giữ gìn và phát huy những giá trị của lễ hội dân gian làng Đồng Kỵ.....	90
3.2.1. Cơ sở pháp lý và cơ sở khoa học	90
3.2.2. Các giải pháp	93
KẾT LUẬN.....	97
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	99
PHỤ LỤC KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP.....	101
HÀ NỘI – 2015.....	101

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Lễ hội là một loại hình sinh hoạt văn hoá tâm linh gắn với tôn giáo, tín ngưỡng, nghệ thuật truyền thống và cũng xuất phát từ nhu cầu cuộc sống, từ sự tồn tại và phát triển của cộng đồng, sự bình yên cho từng thành viên, niềm hạnh phúc cho từng gia đình. Hệ thống các lễ hội đều phản ánh những ước mong, hoài bão về một cuộc sống bình yên, hạnh phúc, sự trường tồn của cộng đồng, dân tộc và đã trở thành phong tục, tập quán của nhân dân ta. Thông qua sinh hoạt lễ hội, với các nghi lễ, trò chơi, diễn xướng... tính cộng đồng, dân tộc được thắt chặt hơn, đạo lý “*uống nước nhớ nguồn*” được nhấn mạnh. Đặc biệt, lễ hội về những anh hùng có công lập làng, dựng nước, giữ nước với việc ghi nhớ công ơn tổ tiên, là sự nêu cao khí phách hào hùng của dân tộc, góp phần tích cực trong công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc của nhân dân ta.

Nghiên cứu lễ hội làng Đồng Kỵ, phường Đồng Kỵ, thị xã Từ Sơn, tỉnh Bắc Ninh nhằm góp phần tìm hiểu, lý giải nguồn gốc, hiện tượng và bản chất của lễ hội thông qua các nghi lễ, trò diễn, trò chơi trong lễ hội. Trong những ngày hội lớn của vùng Kinh Bắc xưa thì hội Đồng Kỵ còn ít được nghiên cứu. Chẳng phải ngày hội này không được nhiều người biết đến hay tại vì nó xảy ra ở một vùng xa xôi hẻo lánh làm cho những nhà nghiên cứu khó lui tới hay vì có ai phủ nhận nó. Ngược lại, trong vài năm trở lại đây từ khi Nhà nước ta chủ trương cấm đốt pháo nên dường như mọi người chỉ coi hội Đồng Kỵ như một ngày hội tương đối có giá trị và xem nó như một hiện tượng hội ít nhiều có đáng đáp cổ.

Trong thời đại cách mạng khoa học kỹ thuật, toàn cầu hoá, con người đang lo lắng quan tâm hơn đến tình trạng tách rời giữa bản thân mình với tự nhiên, môi trường, với lịch sử xa xưa, với truyền thống văn hoá độc đáo đang bị mai một. Chính trong môi trường tự nhiên và xã hội như vậy, hơn bao giờ hết con người càng có nhu cầu hướng và tìm về nguồn cội tự nhiên của mình,

hoà mình vào với cộng đồng và bản sắc văn hoá địa phương trong cái chung của văn hoá nhân loại. Chính nền văn hóa truyền thống, trong đó có lễ hội cổ truyền là một biểu tượng, có thể đáp ứng nhu cầu bức xúc ấy. Đó cũng là tính nhân bản bền vững và sâu sắc của lễ hội có thể đáp ứng nhu cầu của con người ở mọi thời đại.

Hiện nay, hoạt động lễ hội đang diễn ra khá phổ biến ở khắp các địa phương trong cả nước. Đó là một trong những hoạt động góp phần gìn giữ và phát huy những giá trị tốt đẹp của văn hoá truyền thống. Tuy nhiên trước hiện thực xâm nhập của văn hoá phương Tây, với quá trình công nghiệp hoá và hiện đại hoá đất nước, mở rộng quan hệ đối ngoại và chủ động hội nhập kinh tế quốc tế, từng bước dân chủ hoá đời sống xã hội, sự phân hoá giàu nghèo, cộng với trình độ dân trí của một bộ phận dân cư còn thấp, các mặt tiêu cực trong xã hội xuất hiện... đã dẫn đến việc các hoạt động tín ngưỡng, tôn giáo có chiều hướng gia tăng, các hoạt động lễ hội cũng dễ bị lợi dụng để gây ra những tác động tiêu cực như: kích thích mê tín dị đoan, gây nên sự tốn kém, lãng phí về thời gian, tiền bạc, hao tổn sức lực và tính mạng của nhân dân... Mặt khác trong xã hội hiện nay đang tồn tại một số cá nhân lợi dụng niềm tin của một số người vào thần thánh, lợi dụng chính sách tự do tín ngưỡng của Đảng và Nhà nước ta đã tìm mọi cách “*kinh doanh*” trên lĩnh vực tín ngưỡng nói chung và lễ hội nói riêng nhằm trục lợi cá nhân, gây mất ổn định xã hội...

Sự tác động của kinh tế, văn hóa, chính trị, xã hội đương thời đã làm cho lễ hội dân gian Việt Nam có những biến đổi theo cả hai xu hướng tích cực và tiêu cực. Lễ hội làng Đồng Kỵ cũng nằm trong tình trạng đó. Việc khảo sát lễ hội làng Đồng Kỵ giúp chúng ta tìm ra các giá trị văn hóa dân gian truyền thống tiềm ẩn trong lễ hội. Để từ đó đề xuất một số giải pháp nhằm bảo lưu và gìn giữ hình thức dân gian này trong cuộc sống đương đại. Đồng thời góp phần nghiên cứu về tín ngưỡng, lễ hội để phát huy những giá trị văn hóa truyền thống trong đời sống hiện đại, làm phong phú nền văn hóa nước nhà.

2. Mục tiêu nghiên cứu và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục tiêu nghiên cứu

Mục tiêu nghiên cứu của bài khóa luận nhằm:

- Góp phần tìm hiểu, xác định giá trị lịch sử, văn hóa- xã hội của lễ hội người Việt ở Châu thổ Bắc Bộ thông qua việc khảo sát lễ hội làng Đồng Kỵ, phường Đồng Kỵ, thị xã Từ Sơn, tỉnh Bắc Ninh.

- Bảo tồn, giữ gìn và phát huy giá trị văn hóa, tín ngưỡng, lễ hội ở làng Đồng Kỵ, làm phong phú thêm đời sống văn hóa tinh thần của người dân trong nền văn hóa đương đại và góp phần giữ gìn bản sắc văn hóa truyền thống quý báu của dân tộc.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Bài khóa luận tập trung giải quyết những nhiệm vụ cơ bản sau:

- Nghiên cứu tổng quan về vùng đất, đặc điểm dân cư, truyền thống lịch sử, văn hóa, cách mạng làng Đồng Kỵ làm cơ sở tiền đề cho việc nghiên cứu lễ hội truyền thống của làng.

- Đi sâu phân tích nguồn gốc hình thành, những biểu hiện, đặc điểm.. của lễ hội dân gian làng Đồng Kỵ, phường Đồng Kỵ, thị xã Từ Sơn, tỉnh Bắc Ninh.

- Tìm hiểu sự tích hợp các lớp văn hóa, yếu tố ảnh hưởng đến lễ hội dân gian. Từ đó làm rõ hơn những giá trị của lễ hội trong đời sống tinh thần của người dân làng Đồng Kỵ.

- Đề xuất một số giải pháp nhằm bảo vệ và phát triển loại hình di sản văn hóa phi vật thể lễ hội truyền thống trong văn hóa Việt Nam đương đại. Trong bài khóa luận này, người viết muốn giới thiệu cho mọi người những nét đặc sắc độc đáo trong lễ hội cổ truyền làng Đồng Kỵ nhằm bảo lưu vốn di sản văn hóa của dân tộc, cho dù một số tục lệ ngày nay không còn nữa.

3. Lịch sử vấn đề

Từ lâu đề tài “*lễ hội*” đã được nghiên cứu khá nhiều dưới nhiều góc độ và những quan điểm khác nhau. Ở Việt Nam, đã có nhiều công trình nghiên cứu liên quan đến lễ hội của các nhà khoa học. Lễ hội không còn là đối tượng mới mẻ với một số nhà nghiên cứu văn hóa dân gian như: Ngô Đức Thịnh, Đỗ Lai Thúy, Lý Khắc cung, Toan Ánh, Vũ Anh Tú, Đặng Hoài Thu, Lê Hồng Lý...

Trong bộ sách “*Nếp cũ hội hè đình đám*”, Nxb Trẻ, tp.HCM (2005) của tác giả Toan Ánh đã tập hợp và giới thiệu 54 lễ hội cổ truyền Việt Nam. Trong đó có mô tả về các “*cổ tục*” trong lễ hội dân gian làng Đồng Kỵ.

Tác giả Lê Hồng Lý đã đi sâu và nghiên cứu về các loại hình văn hóa lễ hội, tín ngưỡng dân gian. Trong đó, nhiều công trình đã được công bố và xuất bản. Tiêu biểu như: “*Văn hóa truyền thống làng Đồng Kỵ*”, Viện nghiên cứu văn hóa dân gian, Hà Nội (2000); “*Lễ hội lịch sử ở Đồng bằng và Trung du Bắc Bộ*”, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội (2011);... tác giả đã nghiên cứu, phân tích văn hóa, hội lệ làng Đồng Kỵ.

PGS.TS.Nguyễn Trọng Báu với công trình nghiên cứu “*Phong tục tập quán và lễ hội của người Việt*”, Nxb Văn hóa thông tin, Hà Nội (2012) đã khắc họa một cách khá sinh động về các tục lệ làng Đồng Kỵ.

Trong cuốn “*Huyền thoại mẹ và tín ngưỡng phồn thực trong văn hóa dân gian Việt Nam*”, Nxb Thời đại (2013), tác giả Trần Gia Linh đã ghi lại lễ hội Đồng Kỵ như là một tư liệu về lễ hội thờ sinh thực khí.

Lễ hội làng Đồng Kỵ cũng đã trở thành đối tượng nghiên cứu chính trong một số bài viết chuyên sâu trên các tạp chí văn hóa:

Tạp chí Văn hóa nghệ thuật với bài viết: “*Tín ngưỡng phồn thực qua trò diễn hội làng Châu thổ Bắc Bộ*”, số 12 (2005), trang 34- 37 của tác giả Đặng Hoài Thu. Tín ngưỡng phồn thực được tác giả nghiên cứu một cách cụ thể bằng việc giải mã biểu tượng của nó trong lễ hội, tìm hiểu bản chất tín ngưỡng qua các trò diễn trong hội làng hoặc nghiên cứu ý nghĩa tín ngưỡng bằng việc nhận diện các nghi lễ phồn thực trong lễ hội ở các địa phương khác

nhau. Qua đó, có nhắc đến một số hành động hội trong lễ hội truyền thống làng Đồng Kỵ (nay là phường Đồng Kỵ, thị xã Từ Sơn, tỉnh Bắc Ninh).

Tạp chí Di sản Văn hóa đăng trên tờ Vietnam Association of Ethnology ngày 20 tháng 2 năm 2006 đăng bài “*Hội Đồng Kỵ- một hội xuân của người Việt*” (Số 1/ 14/2006) của ThS.Vũ Anh Tú có viết: “*Lễ hội Đồng Kỵ mang đậm ý nghĩa của một lễ hội xuân cổ truyền, vừa làm sống dậy những hồi ức xưa về việc cầu cúng cho mưa thuận gió hòa (bằng việc thi đốt pháo), vừa thực hành được những nghi lễ cầu mùa màng bội thu (bằng những hành động và trò diễn mang yếu tố phồn thực)*”. [21; tr. 114.]

Những bài viết, công trình nghiên cứu mang tính tổng quan về lễ hội cổ truyền đã cung cấp những tư liệu cần thiết để người viết có cái nhìn khái quát về sự ra đời, hình thành và phát triển cũng như những hình thức biểu hiện của lễ hội dân gian của người Đồng Kỵ. Nguồn tư liệu trên là cơ sở tiền đề, nền tảng vững chắc để tác giả kế thừa, từ đó giúp tôi bắt tay vào “*Tim hiểu lễ hội đình làng Đồng Kỵ, phường Đồng Kỵ, thị xã Từ Sơn, tỉnh Bắc Ninh*”.

Tuy nhiên, trong các cuốn sách, tạp chí nghiên cứu chỉ là một số bài viết nhỏ lẻ có tính chất giới thiệu khái quát về hội lệ làng Đồng Kỵ mà chủ yếu là các hành động, trò diễn độc đáo trong lễ hội Đồng Kỵ chứ chưa nghiên cứu một cách có hệ thống và đầy đủ về lễ hội.

4. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của bài đề tài là các yếu tố, hiện tượng văn hóa liên quan đến “*Lễ hội đình làng Đồng Kỵ, phường Đồng Kỵ, thị xã Từ Sơn, tỉnh Bắc Ninh*”. Trong đó, tập trung tìm hiểu, xem xét các di tích, thần tích có liên quan tới lễ hội Đồng Kỵ, cụ thể là đình và đền Đồng Kỵ, khảo sát và mô tả lễ hội diễn ra trong một thời điểm cụ thể.

5. Phạm vi nghiên cứu

Phạm vi nghiên cứu của đề tài là lễ hội đình làng Đồng Kỵ, phường Đồng Kỵ, thị xã Từ Sơn, tỉnh Bắc Ninh được tổ chức hằng năm vào ngày mùng 4, mùng 5 và mùng 6 Tết âm lịch.

6. Phương pháp nghiên cứu

6.1. Phương pháp luận

Ở đây tôi chọn phương pháp duy vật biện chứng, duy vật lịch sử làm phương pháp luận cho đề tài. Ngoài ra, tôi còn nghiên cứu đề tài dựa theo quan điểm của Chủ nghĩa Mác-Lênin, Tư tưởng Hồ Chí Minh, Đường lối văn hoá văn nghệ của Đảng.

6.2. Phương pháp nghiên cứu

Bài khóa luận sử dụng các phương pháp nghiên cứu:

Phương pháp xã hội học văn hóa: đây là phương pháp thường dùng trong việc nghiên cứu các hiện tượng văn hóa dưới góc độ xã hội học. Nó thường vạch ra vai trò và mức độ ảnh hưởng của văn hóa đối với mỗi địa phương mỗi cộng đồng. Ở đây, trong phương pháp này tôi sử dụng dưới hai hình thức:

- Về mặt định tính: sử dụng các phương pháp như phương pháp điền dã, quan sát, tham dự.. nhằm nghiên cứu thực tế tiến trình lễ hội.

- Về mặt định lượng: sử dụng phương pháp điều tra xã hội học, lập bảng hỏi, phương pháp phỏng vấn sâu.. để tiến hành thu thập các ý kiến, nhận xét, đánh giá về lễ hội, tiến hành điều tra các hiện tượng văn hóa diễn ra xung quanh lễ hội. Nhằm thu thập các thông tin, trò chuyện trao đổi cùng với Ban quản lý di tích, những người cao tuổi trong làng, ghi chép các thông tin cho quá trình nghiên cứu. Đây cũng là một phương pháp hiệu quả để người viết tìm được các tư liệu trong dân gian.

Phương pháp thống kê, phân tích tổng hợp, tìm kiếm và đánh giá thông tin, thu thập số liệu trên sách, báo, internet... tạo tiền đề trong quá trình nghiên cứu.

Phương pháp đối chiếu, so sánh giúp bài tiểu luận đưa ra cái nhìn tổng quan về lễ hội Đồng Kỵ với một số lễ ở địa phương khác, cũng như nhận diện sự biến đổi của hội lệ làng Đồng Kỵ trong đời sống xã hội hiện nay.

Sử dụng thiết bị ghi âm, ghi hình... để phục vụ công tác nghiên cứu.

7. Bố cục đề tài

Ngoài phần: Mục lục, Mở đầu, Kết luận, Phụ lục, Danh mục tài liệu tham khảo bài khóa luận có bố cục bao gồm:

Chương 1. Tổng quan về làng Đồng Kỵ, phường Đồng Kỵ, thị xã Từ Sơn, tỉnh Bắc Ninh.

Chương 2. Lễ hội đình làng Đồng Kỵ.

Chương 3. Bảo tồn, giữ gìn và phát huy những giá trị của lễ hội làng Đồng Kỵ.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Toan Ánh (2005), *Nếp cũ- Hội hè đình đám (hai tập)*, Nxb Trẻ, Tp.HCM.
2. Toan Ánh (2010), *Nếp cũ- Hương ước hôn quê*, Nxb Trẻ, Hà Nội.
3. Trần Lâm Biền (2000), *Một con đường tiếp cận lịch sử*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
4. Lý Khắc Cung (2010), *Văn hóa phồn thực Việt Nam*, Nxb Dân trí, Hà Nội.
5. *Đại Việt sử ký toàn thư tập II* (1967), Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
6. Lê Văn Kỳ (2012), *Lễ hội nông nghiệp Việt Nam*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
7. *Luật Di Sản Văn Hóa Việt Nam* (2001), Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
8. Hồ Hoàng La (1998), *Lễ hội- Một nét đẹp trong sinh hoạt văn hóa cộng đồng*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
9. Trần Gia Linh (2013), *Huyền thoại mẹ và tín ngưỡng phồn thực trong văn hóa dân gian Việt Nam*, Nxb Thời đại, Hà Nội.
10. Lê Hồng Lý (2000), *Văn hóa truyền thống làng Đồng Kỵ*, Viện nghiên cứu văn hóa dân gian, Hà Nội.
11. Lê Hồng Lý (2011), *Lễ hội lịch sử ở Đồng bằng và Trung du Bắc Bộ*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
12. Hoàng Lương (2011), *Lễ hội truyền thống các dân tộc Việt Nam các tỉnh phía Bắc*, Nxb Thông tin và truyền thông, Hà Nội.
13. Hoàng Chu Phạm Đăng Mùi (Xuân Nhâm Thân 1/2/1992), *Quan họ ngày xuân*, Tạp chí Kiến thức ngày nay, Số 77.
14. Trần Ngọc Thêm (2004), *Tìm về bản sắc văn hóa Việt Nam*, Nxb Tổng hợp Tp.HCM.
15. Ngô Đức Thịnh (2001), *Tín ngưỡng và văn hóa tín ngưỡng ở Việt Nam*, Nxb Trẻ, Hà Nội.

16. Đặng Hoài Thu (2010), *Trò diễn trong lễ hội dân gian của người Việt ở Châu thổ Bắc Bộ*, Nxb Thanh niên, tp.HCM.
17. Đặng Hoài Thu (2005), *Tín ngưỡng phồn thực qua trò diễn hội làng Châu thổ Bắc Bộ*, Tạp chí Văn hóa nghệ thuật, số 12, trang 34- 37.
18. Thường Tín (2009), *Tín ngưỡng phồn thực và ngôi đình làng Bắc Bộ*, Tạp chí Văn hóa nghệ thuật, số 297, trang 39- 44.
19. Đinh Khắc Thuân (2009), *Địa phương chí tỉnh Bắc Ninh qua tư liệu Hán Nôm*, Viện khoa học xã hội Việt Nam- Viện nghiên cứu Hán Nôm.
20. Vũ Từ Trang (2011), *Nghề cổ Việt Nam*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
21. Vũ Anh Tú (2006), *Hội Đồng Kỵ- một hội xuân của người Việt*, Tạp chí Di sản văn hóa, số 1, trang 113- 116.
22. Thế Thị Vân (2012), *Lễ hội dân gian Việt Nam truyền thống và hiện đại*, Nxb Công an Nhân dân, Tp.HCM.
23. Đỗ Trọng Vĩ (1997), *Bắc Ninh dư địa chí*, Nxb Văn hóa thông tin, Hà Nội.
24. Viện nghiên cứu Hán Nôm (2012), *Bảng tra thần tích theo làng xã Việt Nam*, Nxb Văn hóa thông tin, Hà Nội.
25. Nguyễn Như Ý chủ biên (2009), *Đại từ điển Tiếng Việt*, Nxb Tp.HCM, Tp.HCM.